

বাকী সকলো ধৰণৰ বাক্য সজা হয়। বহুল অৰ্থত, কপাল্পৰ হ'ল কাৰ্ণেল বাক্যত ন-উপাদানৰ সংযোগ (যেনে—বিশেষণ, নঞাৰ্থক) অথবা বাক্যত থকা উপাদান বোৰৰেই পুনৰ নিৰ্মাণ (যেনে—প্ৰস্তাবোধক বাক্য) অথবা দুয়োটাৰে সমাহাৰ (যেনে—কৰ্মবাচ্যৰ বাক্য)। গতিকে, চ'মস্কিৰ মতে কাৰ্ণেল বাক্যৰ পৰাই কৰ্ম-বাচ্য, প্ৰস্তাবোধক, নঞাৰ্থক বাক্য সজা হয় আৰু বিশেষণ, ক্ৰিয়া-বিশেষণ, সংযোজক আদিৰ সংযোগ কাৰ্ণেল বাক্যৰে পৰিমাঞ্জিত (sophisticated) ৰূপ মাথোন।

চ'মস্কিৰ মতে বাক্য দুই ধৰণৰ বাক্যাংশৰ (Phrase structure) ৰ সমষ্টি এই বোৰ—বিশেষ্য খণ্ডবাক্য (Noun-phrase, NP) আৰু ক্ৰিয়া খণ্ডবাক্য (verb-phrase, VP)। বিশেষ্য-খণ্ডবাক্য গঠিত হয় নিৰ্দেশক (Article' T আৰু বিশেষ্য (Noun, N) লৈ। ক্ৰিয়া-খণ্ডবাক্য গঠিত হয় সহায়কাৰী ক্ৰিয়া (Auxiliary Verb, A), সমাপিকা ক্ৰিয়া (verb, v) আৰু বিশেষ্য খণ্ডবাক্য লৈ। কথাখিনি এনেধৰণে দেখুৱাব পাৰি—

বাক্য → NP(T+N) + VP(A+V+NP)

ইয়াৰে NP+VP সকলো ব্যাক্যতে একে নাথাকে—T, A, NP নাথাকিবও পাৰে।

বিশেষ্য-খণ্ডবাক্য :

John
the boy (s)
the apple

ক্ৰিয়া খণ্ডবাক্য :

read (s)
eats the apple
has brought the cow

এইবোৰৰ কাৰ্ণেল বাক্য হ'ব—

John reads
The boy eats the apple
The boy has brought the cow

প্ৰকৃতি আৰু শ্ৰেণীয়ে যি কোনো পৰ্যায়ৰ আলোচনাতে আহিল। হিচাপে সহায় কৰে। ...বিৰোধী সমস্যাটো অৰ্থৰ একেবাৰে প্ৰয়োগ নকৰা (No use of meaning) আৰু যি কোনো (Any) আৰু সকলো (All) অৰ্থৰ মাজত নহয়।" গাঁথনিক ব্যাকৰণত যি কোনো অৰ্থক অস্বীকাৰ কৰা নহয়, কিন্তু সকলো অৰ্থ (য়েনে-নক্ষ্যাপ, referential maning) মানি লোৱা নহয়। অৰ্থৰ প্ৰতি আওকান কৰা বুলি এওঁলোকৰ বিৰুদ্ধে যি অভিযোগ অনা হৈছে আচলতে সেয়া সত্যৰ অপলাপত বাহিৰে আন একো নহয়।"

✓ (খ) ৰূপান্তৰ উৎপাদক ব্যাকৰণ (Transformational Generative Grammar) :

✓ গাঁথনিক ধাৰাত বাক্য-গাঁথনিৰ ক্ৰমৰ ওপৰত অধিক গুৰুত্ব দিয়া বাবে অসম্ভৱ কথাও বাক্য হিচাপে চলাই দিয়াৰ সুকণ্ডা এটা বৈ গ'ল। নোঅম চ'ম্‌স্কিয়ে (Noam chomsky) তেখেতৰ বিখ্যাত বাক্য colourless green ideas sleep furiously-ৰ যোগেদি এই ধাৰাৰ দুৰ্বল দিশবোৰ উদঙাই দেখুৱাইছে। ৰূপান্তৰ উৎপাদক ব্যাকৰণ বৰ্তমানেও এটা আলোড়ন সৃষ্টিকাৰী নাম। ✓

নোঅম চ'ম্‌স্কিৰ syntactic structure ১৯৫৭ চনত প্ৰকাশ হোৱাৰ লগে লগে ভাষা-বিজ্ঞানীসকলৰ মাজত তোলপাৰ লাগে আৰু ইয়াৰ আলোচনা-সমালোচনা পূৰ্ণ গতিত আৱন্ত হয়। এই বাদানুবাদত বহু নতুন দিশ উদঘাটিত হয় আৰু তাৰে আধাৰত চ'ম্‌স্কিয়ে ১৯৬৫ চনত Aspects of the Theory of Syntax খন উলিয়ায়। ✓

চ'ম্‌স্কিৰ তথানো কি? চ'ম্‌স্কিৰ মতে ব্যাকৰণ হ'ল 'ভাষা এটাৰ বাক্য সৃষ্টি কৰাৰ উপায়' (a grammar is a device for generating the sentences of a language)। বাক্য আচলতে স্তৰৰ সমষ্টি। প্ৰথমতে মাছহে গূঢ়-গাঁথনিত (deep-structure) ভাৱে আৰু তাকে ভাৱে অস্থায়ী ৰূপান্তৰ বিধিৰে বাক্যৰ বহিৰ্গাঁথনি (surface structure) গঢ়ি তোলে। এই দৃষ্টি আগত বাথি চ'ম্‌স্কিয়ে এক মৌলিক ধাৰণা আগবঢ়ায়। এই ধাৰণাটো হ'ল কাৰ্ণেল বাক্যৰ (Kernel sentence)। কাৰ্ণেল বাক্য হ'ল 'সংল, কৰ্তৃবাচ্য, স্বীকৃতিহুচক' (simple, active, declarative)। চ'ম্‌স্কিৰ মতে কাৰ্ণেল বাক্যৰ পৰাই ৰূপান্তৰ প্ৰক্ৰিয়াৰ দ্বাৰা (transformational rules) দ্বাৰা

পাচত বিশেষ এক শ্ৰেণী শব্দৰ উপস্থিতি দাবী কৰে; যাৰ নাম দিব পাৰি শ্ৰেণী-১।

এই শ্ৰেণী-১ ৰ আন কিছুমান শ্ৰেণী-শব্দৰ সৈতে প্ৰত্যক্ষ সম্পৰ্ক থাকে; যাৰ নাম দিব পাৰি শ্ৰেণী-২। শ্ৰেণী-৩, শ্ৰেণী-৪ চিনাক্ত কৰিব পাৰি শ্ৰেণী-১ বা ২ ৰ সৈতে থকা সম্পৰ্কৰ ভিত্তিত। ফ্ৰাইজে কৈছে যে তেওঁ শ্ৰেণী ১ নিৰ্ণয় কৰিব The-ৰ আধাৰত, কিন্তু The নাথাকিলেও শ্ৰেণী ১ বাছি উলিওৱাত অসুবিধা নহয়। এতিয়া এটা সম্পূৰ্ণ অৰ্থহীন বাক্য বিশ্লেষণ কৰা যাওক—

The vapy koobs dasaked the citar molently.

তেওঁৰ হৃদয়তে এই বাক্যটোৰ গাঁথনি—

শ্ৰেণী-১ : koobs, citar

শ্ৰেণী-২ : dasaked

শ্ৰেণী-৩ : Vapy

শ্ৰেণী-৪ : molently

ইয়াৰে vapy শ্ৰেণী ১ তে ধৰিব পাৰি; কিন্তু সাময়িকভাবে বেলেগে ৰাখিলেও অসুবিধা নাই।

ব্যাকৰ স্থানতকৈও বহুৰূপৰ সংযোগ এই ক্ষেত্ৰত প্ৰধান সমল। যদি ধৰি লোৱা হয় যে ইংৰাজী ভাষাৰ ই স্বাভাৱিক বাক্য আৰু এই ভাষাৰ প্ৰাকৃতি নিৰ্ণয় কৰা আছে তেনে koobs-ৰ s-এ The vapy koobs হ'বনে কি হ'ব তাৰ সন্ধান দিব। এতিয়া তলৰ ইংৰাজী বাক্যটো চাওক

The musty stinks poluted the air completely

গাঁথনিক ব্যাকৰণৰ ডাঙৰ বৰঙনি হ'ল বৰ্ণ, প্ৰাকৃতি আৰু আসন্ন অঙ্গ (immediate constituent) ৰ আলোক সন্ধানী ব্যাখ্যা।

পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণত অৰ্থই মুখ্য কথা আছিল। গাঁথনিক ব্যাকৰণত অৰ্থৰ স্থান গৌণ হৈ পৰিল। ইয়াৰ অৰ্থ এনে নহয় যে গাঁথনিক ব্যাকৰণত অৰ্থক একেবাৰে পৰিহাৰ কৰা হৈছে। গাঁথনিক ব্যাকৰণত 'অৰ্থ' ভাষা-বিশ্লেষণৰ সহায়কহে—মুখ্য নহয়। সেইবাবে 'বিৰোধাত্মক অৰ্থ' (differential meaning) আৰু গাঁথনিক অৰ্থ (structural meaning) এই শাখাৰ অবলম্বন। এই বিষয়ত চি. চি. ফ্ৰাইজৰ মত স্পষ্ট: "ভাষা-বিশয়ক যি কোনো অধ্যয়নতে অৰ্থক অৱহেলা কৰা সম্ভব নহয়। ইয়াত মোৰ প্ৰতিপাশ্চ বিষয় হ'ল—অৰ্থৰ কিছুমান

(v) **প্ৰায়োগিক ব্যাকৰণ (Applied grammar)**: ভাষা এটাৰ সন্নিহিত দিশ শিকোৱাৰ বিশেষ উদ্দেশ্য চকুৰ আগত ৰাখি সেই উদ্দেশ্যৰ সৈতে খাপ খোৱাকৈ ধ্বনি, ৰূপ, বাক্য-গাঁথনিৰ লগতে তেনে পৰিবেশৰ লগত ৰজিতা খোৱা বাক্যৰ উদাহৰণ আদি যি ব্যাকৰণত বিশ্লেষণ কৰা হয় তাকে প্ৰায়োগিক ব্যাকৰণ বোলে। এনে ব্যাকৰণে চাকৰিয়াল, ব্যবসায়ী, ভ্ৰমণকাৰী আদিক বৰ সহায় কৰে।

৩.১ ব্যাকৰণৰ এইবোৰ 'হ'ল প্ৰতিষ্ঠিত শাখা। এতিয়া আমি বৰ্ণনাত্মক ব্যাকৰণৰ উপশাখা দুটামানৰ সৈতে পৰিচিত হ'ম। সেইবোৰ হ'ল—

(ক) **গাঁথনিক ব্যাকৰণ (Structural grammar)**: চুইজাৰলেণ্ডৰ ফাৰ্ডিনাণ্ড ডি. চচাবে তেখেতৰ *course de Linguistique General* নামৰ গ্ৰন্থই যোগেদি প্ৰথমতে গাঁথনিক বিশ্লেষণৰ পাতনি মেলে আৰু লিআ'নাৰ্ড ব্লুমফিল্ডে ইয়াক সৰ্ববৰহী কৰে। হোৱাইটহল (*structural Essential of English, 1952*), চি. চি. ফ্ৰাইজ (*The structure of English 1952*), জি. এল. ট্ৰেগাৰ আৰু হেনৰী লী স্মীথ (*An outline of English structure*), জে. এচ. হেৰীজ (*Methods in structural Linguistics*), ফ্ৰান্সিচ (*structure of American English*) আদিৰ আলোচনাই ইয়াক সুপ্ৰতিষ্ঠিত কৰে।

পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণৰ দুৰ্বল দিশ বহুতো আছিল। এওঁলোক সূত্ৰধৰ্মী অথচ সূত্ৰবোৰত ফুটা অলেখ। যেনে—“A noun is the name of a person, place or thing.” বা ‘কোনো প্ৰাণী বা বস্তুৰ নাম বুজোৱা পদৰ নাম বিশেষ্য।’ কথা হ'ল সূত্ৰ, দুখ, শোক আদি কি বস্তু বা প্ৰাণীৰ নাম? অথবা সৌজন্ত, দস্তালি, মহন্ত, দক্ষতা আদি? সূত্ৰটোৰ লগত ওপৰৰি তালিকা এখন দি এনে সন্মত্ৰ সামৰিব পৰা যাব হয়তো, কিন্তু তেতিয়া আৰু সি সূত্ৰ হৈ নাথাকে। একে ধৰণৰ কথা পদৰ শ্ৰেণী-বিভাজনৰ ক্ষেত্ৰতো ক'ব পাৰি। কালৰ ধাৰণাও পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণবোৰত গোলমলীয়া।

গাঁথনিক ব্যাকৰণত এনে ক্ৰটী-বিচ্যুতি আতৰাব বিচৰা হৈছে। এওঁলোকৰ মতে বাক্য-গাঁথনিয়েই পদৰ চৰিত্ৰ নিৰ্ণয় কৰে। চি. চি. ফ্ৰাইজে কয় যে ইংৰাজী বাক্যত কিছুমান শ্ৰেণী-শব্দ আন কিছুমান শ্ৰেণী-শব্দৰ আগত বা পাচত বহে। উদাহৰণ স্বৰূপে কৰ্তাৰ অৰ্থত (*function-word*) *the* থাকে তেতিয়া ইয়াৰ

আজকে বক্ষা কৰিবলৈ পৰম্পৰাগত ব্যাকৰণৰ দৰে আধুনিক ব্যাকৰণেও বিচাৰে।
—পাৰ্থক্য কেৱল দৃষ্টিভঙ্গী আৰু বিচাৰ পদ্ধতিৰেহে।

ডব্লিউ. এন. ফ্ৰান্সিচে ব্যাকৰণ তিনি ধৰণৰ বুলি কৈছে। ১নং ব্যাকৰণ হ'ল ভাষাটোৰ স্বাভাৱিক 'ৰূপৰ' বৰ্ণনা; ২নং ব্যাকৰণ হ'ল ভাষাটোৰ আনুষ্ঠানিক ৰূপৰ বৰ্ণনা আৰু ৩নং ব্যাকৰণ হ'ল 'ভাষাগত শিষ্টাচাৰ'—য'ত ভাষাটোৰ মাজিত আৰু অমাজিত ব্যৱহাৰৰ আলোচনা কৰা হয়।

৩। ব্যাকৰণৰ প্ৰকাৰ

ব্যাকৰণ কেবা প্ৰকাৰৰো হ'ব পাৰে। সেইবোৰৰ সংক্ষিপ্ত পৰিচয় তলত দিয়া হ'ল—

(i) বৰ্ণনাত্মক ব্যাকৰণ (Descriptive grammar) : ঐতিহাসিক বিবৰ্তনৰ প্ৰতি দৃষ্টি দৃষ্টি নাৰাখি ভাষা এটাৰ সমসাময়িক সময়ৰ আধাৰতে কৰা বিশ্লেষণ। এই বোৰ ব্যাকৰণত অতীতত কি আছিল তালৈ যেনেকৈ চকু দিয়া নহয় তেনেকৈ ভবিষ্যতত কেনে ৰূপ ল'ব পাৰে সেই বিষয়েও আলোচনা কৰা নহয়।

(iv) ঐতিহাসিক ব্যাকৰণ (Historical Grammar) : এটা ভাষাৰ বিভিন্ন কালৰ ৰূপ অৰ্থাৎ জন্ম আৰু ক্ৰমবিকাশৰ ঐতিহাসিক পৰ্যালোচনাকে এই নামেৰে চিহ্নিত কৰা হয়। সময়ৰ সোঁতত হোৱা বিভিন্ন পৰিবৰ্তনৰ আলোচনা এনে ব্যাকৰণত থাকে।

(iii) তুলনামূলক ব্যাকৰণ (Comparative grammar) : দুটা বা ততোধিক ভাষাৰ মিল আৰু অমিলৰ তুলনামূলক আলোচনা যি ব্যাকৰণত কৰা হয় তাকে তুলনামূলক ব্যাকৰণ বোলে। এনে ব্যাকৰণ সম্পৰ্কিত ভাষাৰ মাজতো হ'ব পাৰে (অসমীয়া-বাংলা) অথবা উপভাষাৰ মাজতো হ'ব পাৰে (কামৰূপী-গোৱালপৰীয়া-উজনি)।

(iv) বিবোধমূলক ব্যাকৰণ (contrastive grammar) : দুটা বা ততোধিক ভাষাৰ মাজত বিবোধ থকা, ৰূপ বা বাক্য-গাঁথনিৰ তুলনামূলক আলোচনাৰ যোগেদি আলোচ্য ভাষা দুটা-বা ভাষাবোৰৰ মাজত থকা পাৰ্থক্য যি ব্যাকৰণত আলোচনা কৰা হয় তাকে বিবোধমূলক ব্যাকৰণ বোলে। এনে ব্যাকৰণৰ জৰিয়তে দ্বিতীয় ভাষা (target language) শিকাত সুবিধা হয়।